

EVRENSEL YETKİ

Av. S. Sinan KOCAOĞLU, LL. M*

*“Hostes Humani Generis”***

*İçin Artık Sığınılacak
Hiçbir Emin Liman Yok!*

Evrensel Yetki, Uluslararası Ceza Hukuku’nun en tartışmalı konularından biridir. Henry A., Kissinger bu kavram hakkında: *“En son bağbozumu bir kavram ... 1990 basım tarihli Black’s Hukuk Sözlüğü’nde bile bu terim için herhangi bir kayıt veya açıklama yok”* diyerek bu kavramın literatürdeki tazeliğini ortaya koymuştur.¹

Liberal demokrasiler ile yönetilen Kuzey Yarımküre’nin pek çok gelişmiş hukuk sisteminde dahi ancak 20. yy.ın ikinci yarısından sonra pek az uygulama alanı bulan Evrensel Yetki, 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren yeni Türk Ceza Kanunu ile hukuki sistemimize daha önceleri teorik dahi olsa pek bilinmeyen ve yepyeni bir olgu olarak girecek. Ulusal alanda sadece Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İsrail, Hollanda, Senegal, İspanya, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere sadece on dört ülkede kanuni ve yargısal uygulama alanı olan Evrensel Yetki kavramı uygulandığı her davada dünya kamuoyunu çok uzun süreler meşgul etmiş ve halen de etmekte olan devrimsel nitelikteki bir hukuki konudur.² Çeşitli insan hakları ihlallerinin veya gayr-ı meşru çeşitli suçların failleri veya azmettiricisi konumunda olan devlet ve hükümet başkanları da dahil olmak üzere pek çok ülkenin askeri ve sivil üst düzey yöneticilerinin başlarının üzerinde Demokles’in kılıcı gibi sallanmış ve sallanmakta olan Evrensel Yetki kavramı, bu yetkiyi

* Ankara Barosu üyesi.

** İnsanoglu’nun Bütün Düşmanları. Bu terim korsanlar, eşkiyalar, savaş suçluları ve esir tacirleri için kullanılan tarihi bir anlama sahiptir.

¹ Kissinger, Henry, *The Pitfalls of Universal Jurisdiction*, 80 Foreign Affairs 86 (2001) July/August. Henry Kissinger Amerika Birleşik Devletleri eski Devlet Sekreteri (Bakan) ve Milli Güvenlik Danışmanıdır.

² Reydams, Luc, *Universal Jurisdiction-International and Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 83 (2003).

kullanan başka devletlerin sıradan mahkemelerinin yargısal uygulamaları ile sadece klasik uluslararası kamu hukuku doktrinlerini değil, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler öğretilerini de sarsmış; akademisyenleri derin fikri ayrılıklara bölmüştür. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı tarihi ve genel bir bakış açısıyla birlikte bu yetkinin diğer yetki tipleri ile genel bir karşılaştırmasını yaptıktan sonra, bu kavramın yasama ve yargısal olarak en geniş uygulandığı ülke olan Belçika ile evrensel yetkinin uygulandığı en meşhur davaya sahip olan İsrail'in çeşitli uygulamalarıyla kavramı geliştirilerek konuyu daha somut bir hale getirmektir.

Örf ve Adet Hukuku ile Milletlerarası Antlaşmalar uluslararası hukukun iki ana kaynağıdır ve bu iki kavram en son noktada devlet özerkliğine, yani “Egemenlik” (State Sovereignty) olgusuna dayanmaktadır.³ Örf ve adet hukuku, devletlerin hukuki bir sorumluluk duygusu ile devamlı ve tutarlı olarak yaptıkları uygulamalardan kaynaklanırken;⁴ Milletlerarası Antlaşmalar, antlaşmalar hukuku ile ilgili Viyana Sözleşmesi'ne göre devletler arasında yapılan mukavelelerden meydana gelir.⁵

Yetki, uluslararası hukukta devlet egemenliğinin bütün yasama, yargı ve idari yeterlilikleri ile ilgili bir kavramdır. Her ne kadar “Egemenlik Nazariyesi” devletin egemen olarak kendisinin ki hariç hiçbir sınırlandırmaya maruz kalamayacağı varsayımında temellendirilmiş bir yaklaşım olsa da bu görüş geçerliliğini çoktan yitirmiş ve modern hukukçular tarafından itibar edilmeyen bir tez haline gelmiştir.⁶ Bu durumun altında yatan paradoksal soru şudur: “Eğer devletler ve tasarrufları sınırlandırılmayacaksa uluslararası hukuka niçin ihtiyaç vardır?” Bu soruya verilecek cevap esasen uluslararası hukukun gerekliliği ile yakından ilgilidir. Şöyle ki, eğer devletler kendilerinden başka hiçbir güç tarafından sınırlandırılmayacak bir tür tanrısal aygıtlarsa zaten uluslararası hukukun varoluş nedeni zaten ortadan kalkmaktadır; dolayısıyla da uluslararası hukuk ilminin bizatihi varlığı bu eski “Egemenlik Nazariyesi”nin en başlıca antitezidir.

Ayrıca, uygulama alanında da özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda devletlerin otoriteleri uluslararası hukuk tarafından aşındırılmış ve sınırlandırılmıştır. Bu aşındırma süreci zamanımızda da devam

³ Henkin, Louis, *Human Rights and State "Sovereignty"*, Sibley Lecture March 1994, GA. J. INT'L & COMP. L (vol. 25: 31 1995/96), p. 35.

⁴ Restatement (third) of the Foreign Relations Law of The United States § 102 (2) (1987).

⁵ Antlaşmalar hukuku ile ilgili Viyana Sözleşmesi (Vienna Convention on the Law of Treaties), 23 Mayıs 1969, m. 6-80, 1115 UNT S. 332. Ayrıca sözleşmenin tam metni <http://www.un.org/law/ilc/texts/treaties.htm> adresinde de bulunabilir.

ederek uluslararası ceza hukukuna “Ülke Dışı Yargılama Yetkisi” (Extraterritoriality) kavramını kazandırarak yeni ufuklar açmıştır. Böylelikle, Ülke Dışı Yargılama Yetkisi, 21. yy.ın Modern Devlet’ini artık sadece kendi vatandaşlarından değil, bütün insan ırkından sorumlu bir aygıt haline getirmiştir.

20. yy özellikle ikinci çeyreğinden başlayarak dünya hukukçuları yetki konusunda teorik pek çok çalışmaya imza atmışlardır. Bu çalışmaların en başlıca iki örneği; olan 1935 yılında Amerika’nın önde gelen hukuk akademisyenleri tarafından yaratılmış olan “*Harvard Ceza Yargılamasına Dair Taslak Sözleşmesi*”⁷ ile “*Ceza Meseleleri İçin Yetki Çatışmaları Üzerine Taslak Avrupa Konvansiyonu*”⁸ yetki konusunda en çok başvurulanan doktrinsel nitelikte çalışmalardır. Her ne kadar resmi bir hüviyete sahip olmasalar da birbirine oldukça benzeyen bu iki ilmi çalışma özellikle devletlerin yargılama yetkilerine ait geleneksel uygulamalarını karşılaştırmalı olarak inceleyebilmek için oldukça fonksiyoneldirler. Harvard Ceza Yargılamasına Dair Taslak Sözleşmesi’ne göre ceza yargılaması ile ilgili olarak beş kategori yargılama yetkisi devlet uygulaması olarak aşağıdaki gibi listelenmiştir:

1. Yer Yönünden Yetki İlkesi (Jurisdiction based on the territoriality principle): Her devletin kendisinin hakimiyet alanı içerisinde meydana gelmiş olan bir suçu kovuşturma, yargılama ve cezalandırma yetkisi vardır. Özellikle delil toplama, tanıklara ulaşma, yargılama süresinin ve masraflarının asgariye indirilmesi gibi ceza usulü açısından faydacı yansımalar göz önüne alındığında yer yönünden yetki yalnızca suçun bütün unsurlarının kovuşturmayı yapan devletin ülke sınırlarının içerisinde meydana geldiğinde iyi bir verimle çalışan ilkedir.⁹ Haliyle suçun cezalandırması da toplumsal sonuçlarını yine bu ülkede doğuracaktır. Ayrıca yetkinin mülkiliği konusunda Sürekli Uluslararası Adalet Divanı da (Permanent Court of International Justice [P.C.I.J.]) 1927 tarihli Lotus Davası’nda bütün hukuk sistemlerinde ceza hukukunun yerel karakterinin temel olduğu hükmünü vermiştir.¹⁰

⁶ Appleman John, Alan, *Military Tribunals and International Crimes*, The Bobbs-Merrill Company, Inc, 14 (1971).

⁷ Harvard Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime, American Journal of International Law Supp. (1935) 443. Bu Taslak Sözleşme, 1935 senesinde meydana getirilmiş olsa da halen geçerliliğini korumaktadır.

⁸ Draft European Convention on Conflicts of Jurisdiction in Criminal Matters, Consultative Assembly of Council of Europe, Rapporteur Mr. De Grailly, 27 January 1965, Doc. 1873.

⁹ Bantekas, Ilias - Nash, Susan, *International Criminal Law*, Cavendish Publishing Limited, 144 (2003).

¹⁰ P. C. I. J, Reports, “Lotus”, Judgment no: 9, 192., Series A, no: 10, 20.

2. Etken Kişilik İlkesi (Jurisdiction based on the active personality principle): Failin milliyetinin önemli olduğu bu ilke, *ratione personae*, devletlerin kendi sınırları dışında suç işleyen vatandaşlarının kovuşturma ve yargılama yetkisini ifade etmektedir.¹¹

3. Koruma İlkesi (Jurisdiction based on the protective principle): Eğer bir ülkenin güvenliği, para-pasaport-bayrak gibi milli birlik sembolleri, ekonomik menfaatleri veya kurumları işlenen suç tarafından tehlikeye atılmaktaysa, koruma ilkesi o devlet aygıtının düzen tesis etme aracıdır.¹²

4. Edilgen Kişilik İlkesi (Jurisdiction based on the passive personality principle): Mağdurun yani suçtan zarar görmüş kişinin milliyeti esası üzerine kurulu olan bu ilkesi tanımını tarihi Lotus Davası'nda bulmaktadır.¹³ Türk bandıralı Bozkurt Şilebi ile Fransız bandıralı Lotus Şilebi arasında meydana gelen ve sekiz Türk gemicisinin ölümü ile neticelenen gemi kazası nedeniyle Milletlerarası Sürekli Adalet Divanı tarafından verilen tarihi Lotus kararına göre uluslararası hukuk tarafından yasaklanmadığı için Türkiye edilgen kişilik ilkesi ile ülke dışı yargılama yetkisine (*extraterritoriality*) haiz olduğu kabul edilmiştir.¹⁴ Dolayısıyla, devletlerin uluslararası kamu hukukunun özel bir kuralı ile yasaklanmamış her türlü yetkiyi veya hakkı kullanmakta serbest oldukları kabul görmüştür.¹⁵

5. Evrensel Yetki (Universal Jurisdiction): Bazı suçlar o kadar kötü ve ağırdır ki bütün insanlık bu suçların faillerini adaletin önüne behemehal getirebilmelidir.¹⁶ Evrensel Yetki, devletlerin sadece ve sadece suçun doğasına dayanarak ceza yargılaması yapabilme yetki ve sorumluluğudur. Suç mahalli, failin milliyeti, mağdurun milliyeti veya yargılama yetkisini kullanan devlet ile herhangi bir bağ, evrensel yetki uygulaması için gerekli

¹¹ Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, Oxford University Press, 281 (2003).

¹² Madde 7, Draft European Convention on Conflicts of Jurisdiction in Criminal Matters, Consultative Assembly of Council of Europe, Rapporteur Mr. De Grailly, 27 January 1965, Doc. 1873.

¹³ P. C. I. J, Reports, "Lotus", Judgment no: 9, 192, Series A, no.: 10, 4.

¹⁴ Attorney General of the Government of Israel v. Eichmann, Israel, the District Court of Jerusalem, 1961, *International Law Reports*, vol. 36, p. 5(1968). Ayrıca bütün duruşma tutanaklarına <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Sessions/> adresinden de ulaşılabilir.

¹⁵ Koskeniemi, Martti, *From Apology to Utopia: The Structure of the International Legal Argument*, 221 (1989).

¹⁶ Pillay, Navanethem, *Rwanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Başkanı* (President of the International Criminal Tribunal for Rwanda [ICTR]), Africa Legal Aid Experts Meeting on "African Perspectives on Universal Jurisdiction for International Crimes", International Criminal Tribunal for Rwanda, 18-20 October 2002, Arusha, Tanzania; available at <http://www.ictor.org/ENGLISH/speeches/pillay201002.htm>

değildir. Yukarıda sayılan klasik yetkiler diye adlandırabileceğimiz ilk dört yetkiden de kolayca anlaşılacağı gibi yargılama yetkisini kullanan ülke ile suç, fail veya mağdur arasında bir bağlantı (nexus) gerekliken, evrensel yetkide bu tip hiçbir bağlantı gerekmemektedir. Evrensel Yetki tarafından kapsanan suçlar, insanlığa karşı ve insanlığın düşmanları tarafından işlenen suçlar olarak kabul edilmekte ve her devletin bu caniler üzerinde evrensel yetki vasıtasıyla yargılama yapabilme hakkı kabul edilerek, bunların cezasız kalmaları önlenmek istenmektedir.

Dünya üzerinde genel olarak ceza yargılamasında en çok kullanılan ilkeler yer yönünden ve kişi yönünde yetki ilkeleri iken, koruma ilkesi ve evrensel yetki bu ikisine kıyasla çok az olarak uygulanmaktadır. Ancak, aşağıda anlatacağımızdan da anlaşılacağı gibi, evrensel yetki kullanımının süratle artacağı yönünde gelişmeler gözükmemektedir.

EVRENSEL YETKİ KAVRAMININ TARİHİ GELİŞİMİ

Evrensel Yetki kavramının ilk şeklinin Roma hukukunun meşhur Justinian Kanunu'ndan [C. III, 15, Ubi de criminibus agi oportet,¹⁷] neşet ettiğine dair hukuk tarihçilerinin çeşitli görüşleri vardır. Corpus Iuris Civilis (C. I. C) zanlının yakalandığı yerde yargılanması gerekliliğini (forum deprehensionis) formüle eden kuralları vardır.

Ortaçağ'da ise, Evrensel Yetki ilkesi tarihi İspanyolların meşhur tarihi Kanonik Salamanca Okulu'nun kurucusu Peder Francisco de Vitoria, takiben de öğrencisi Diego de Covarruvias tarafından teolojik açıdan geliştirilmiştir. Katolik dinsel öğretilerin tabii hukuk yaklaşımının harmanlanması ile bu görüş uluslararası hukukun babası kabul edilen Hugo Grotius tarafından 1625 yılında ünlü eseri "*Savaş ve Barış'ın Hakları Üzerine*" ile doktrinde iyice yaygın bir öğreti haline gelmiştir.¹⁸ Grotius bu eserinde:

"Krallar, ve krallara denk güçlerle teçhiz edilmiş olanlar, sadece kendileri veya tebaalarına karşı işlenmiş kötülöklere değil ayrıca kendilerini özellikle ilgilendirmeyen ama tabii hukuku ve milletler hukukunu ihlal edenleri de cezalandırmak hakkına tam olarak haizdirler.

¹⁷ Universal Jurisdiction, *The Duty of States to Enact and Enforce Legislation* (2001), Chapter I, Amnesty International Reports. Bu rapor <http://web.amnesty.org/library/index/engior530032001?OpenDocument> 'den de bulunabilir. Ayrıca ubi de criminibus agi oportet: "Zanlının yakalandığı yerde yargılamasının yapılması uygundur" demektir.

¹⁸ Vitoria, Francisco de. *Encyclopedia of Philosophy*, 1967. Alvarado, C., Ruben, *Foundations of Liberalism*, Contro Mundum, no: 10, Winter 94. Bu makale için ayrıca: http://www.visi.com/~contra_m/cm/features/cm10_font.html#fn19

... çünkü başkalarının intikamlarını almak kendi intikamını almaktan daha onurludur. Krallar kendi egemenlikleri altındakiler kadar bütün insanlık ailesinden de sorumludurlar ..."¹⁹

Grotius'un bu yaklaşımı birkaç yüzyıl sonra, 1961'de ünlü Eichmann Davası'nın temelinde yerini almıştır. Gerekçeli hükmünde İsrail Bölge Mahkemesi Grotius'un yukarıdaki paragrafına tam atıfta bulunarak şuna hükmetmiştir:

"Bu yüzden her egemen devletin tabii hukuku ve milletler hukukunu ihlal edenleri cezalandırmak ahlaki görevi ve doğal hakkıdır (Krallar, ve krallara denk güçler ...). Bu beyanıyla uluslararası hukukun babası 'İnsanlığa Karşı Suçların' gelecek tanımını 'Milletler hukukunun yargılaması altındaki suçlar' olarak yapmakta ve bu tip suçların üzerindeki Evrensel Yetki'nin temellerini ortaya koymaktadır."²⁰

AUT DEDERE AUT JUDICARE

Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 13. maddesinin gerekçesinde de yer alan aut dedere aut judicare "*iade et veya yargıla*" anlamına gelen Latince bir hukuk özdeyişidir ve genellikle uluslararası hukukçular tarafından Evrensel Yetki ilkesinin bir alt kategorisi olarak kabul edilir.²¹ Bu özdeyiş Grotius'un tarafından "*Savaş ve Barış'ın Hakları Üzerine (De Jure Ac Pacis)*"de kullanılan aut dedere aut punire(*iade et veya cezalandır*) özdeyişinin çağdaş bir uyarlamasıdır.²²

¹⁹ Zaid, S., Mark, Symposium, *Universal Jurisdiction: Myths, Realities and Prospects: Will or Should the United States ever Prosecute War Criminals?: A Need For Greater Expansion in the Areas of both Criminal and Civil Liability*, 35 New England L., Rev. 447, *New England School of Law*, New England Law Review, 3 (2001). Bu makale için ayrıca: http://www.publicinternationallaw.org/publications/conferences/Need_for_Greater_Expansion.pdf David, J., Bederman, *Reception of the Classical Tradition in International Law: Grotius, De Jure Belli ac Pacis*,

Third Meeting of the International Society for the Classical Tradition, Boston University, March 9, 1995. Bu makale için ayrıca: <http://www.law.emory.edu/EILR/volumes/spring96/bederman.html>

²⁰ Attorney General of Israel v Eichmann, District Court of Jerusalem, para 14, 12 December 1961, 36 Int'l L Reports 5. Bu tutanaklar için ayrıca: <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Judgment/Judgment-002.html>

²¹ What's Universal Jurisdiction?, Universal vs. Other Types of Jurisdiction, Universal Jurisdiction Information Network, <http://www.universaljurisdiction.info/index/78691,78003>

²² Universal Jurisdiction, The Duty to Enact and Enforce Legislation, Chapter I, <http://web.amnesty.org/library/index/engior530032001?OpenDocument>

“Devletlerin ülke sınırlarının, başka devletler tarafından cezalandırma amacıyla askeri güçle geçmesi alışılagenmemiş ve beklenilmez bir durum olduğundan, topraklarında böyle bir suçlu yakalamış olan devlet şu iki şeyden birisini yerine getirmelidir: Ya kendisi suçlu şahsı hak ettiği cezaya çarptırmalıdır ya da onu talep edildiğinde başvuruda bulunan devletin adaletine teslim etmelidir.”²³

Bu paragrafın son cümlesi, aut dedere aut punire (iade et veya cezalandır) ilkesinin Grotius tarafından formüle edilmiş şeklini bizlere açıkça vermektedir. Bu formüldeki diğer önemli nokta ise iade etmek veya cezalandırma yükümlülüğünün ancak diğer devletin talebi ile doğmasıdır.

Hem Covarruvias hem de Grotius, yabancı bir suçlunun sığındığı veya kaçak olarak yaşadığı başka bir ülkede, cezalandırılmaktan uzak tatlı bir yaşantının keyfini sürmesini hoş görmüyor ve suçlunun aut dedere aut judicare ilkesi gereğince iade edilmesini veya yargılanmasını bir zorunluluk olarak algılamaktaydılar.²⁴ Yüzyıllar öncesinin bu iki önemli fikri şahsiyetinin öğrencileri ve takipçileri ise, suçluyu iade et veya yargıla prensibini eserden esere taşıyarak, bu ilkenin çağdaş dünyada gerekli bir hukuki araç olarak yerini bulmasını sağlamışlardır.

YENİÇAĞ ŞEHİR DEVLETÇİKLERİNDE EVRENSEL YETKİ

16.yy.da özellikle otuz yıl savaşlarının sonrasında Alman ve İtalyan şehir devletçiklerinde korsanlık, haydutluk, ve köle ticareti gibi bazı suçlar suç mahallinin neresi olduğu dikkate alınmadan yargılanıyor ve cezalandırılıyorlardı. Özellikle, korsanların ve eşkıyaların evrensel yargı ilkesi gereğince yargılanmaları oldukça basit bir mantık yürütmeye dayanıyordu. Korsanlar ve eşkıyalar, lanetli suçlarını açık deniz, orman derinlikleri veya yüksek dağlar gibi genellikle bütün devletlerin yerel yargılama yetkilerinin dışında işledikleri için uygulama açısından bu canileri ele geçiren her devletin adaleti tecelli ettirilmesi açısından yargılama yapabilmesi gerekliliği doğuyordu. Dolayısıyla, bu canileri ele geçiren devlet suçun işlendiği ülkenin neresi olduğuna aldırmadan yargılama ve cezalandırma yapıyordu. Bu gelenek, yüzyıllar içinde devam ederek gelişmiş ve ulusla-

²³ Grotius, Hugo, *De Jure Belli ac Pacis libri tres*, Bkz., II, ed. by Carnegie, transl. F., Kelsey chapter XXI, pt. IV, 1.

²⁴ Covarruvias, *Practicarum quaestionum*, Chap II, no: 7; Grotius, *De jure belli ac pacis*, Book II, Chap XXI, para. 4; see also Book I, Chap. V (quoted from International Court of Justice, Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000, *Democratic Republic of Congo v. Belgium*, 14 February 2002, List No 121), ayrıca <http://www.worldlii.org/int/cases/ICJ/2002/1.html>

rarası hukukun açık denizlere yönelik hükümlerini düzenleyen 1958 Açık Denizler (Cenevre) Konvansiyon'unun 19. maddesine açıkça evrensel yetki ilkesine atıf olarak aşağıdaki gibi 19. madde olarak girmiştir.

*"M. 19: Açık denizlerde veya herhangi bir devletin yargılama yetkisi alanı dışında, her devlet korsan gemisini veya hava aracını, veya korsanlar tarafından ele geçirilmiş bir gemiye ve üzerindeki mallara el koyabilir, kişileri tutuklayabilir. El koymayı yapan devletin mahkemeleri hüsnüniyetle hareket eden üçüncü ülkelerin hakları saklı kalmak üzere uygun görülecek cezalara karar verebilir ve el konulmuş mallara yönelik olarak adil hareket tarzını benimseyebilir."*²⁵

20. YY'DA EVRENSEL YETKİ

Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllar, evrensel yetki ilkesinin doktrinsel ve pozitif sahada adımların atıldığı ve gerçek bir ivmelenmenin yaşandığı bir dönemdir. Bu adımlardan ilki olan Birinci Ceza Hukuku Uyumlaştırılma Konferansı 1927 yılında ki sonuç bildirgesinde Varşova Formülü olarak da adlandırılan milletler hukukuna yönelik bütün uluslararası toplumun maddi ve manevi menfaatlerini tehdit eden bir özel suçlar listesini ortaya koymuştur.²⁶

Bu suçlar:

"M. 6: Herkim yabancı bir ülkede aşağıdaki suçları işlerse milletler hukukuna uygun olarak suçun işlendiği mahal ve failin milliyeti ile bağlantısız olarak cezalandırılacaktır.

a. Korsanlık,

b. Madeni ve kağıt para kalpazanlığı,

c. Köle ticareti,

d. Kadın ve çocuk ticareti,

e. Kamuya yönelik tehlike oluşturacak herhangi bir aracın kasıtlı kullanımı,

f. Uyuşturucu ticareti,

²⁵ Madde 19, Convention on the High Seas; signed at Geneva on 29 April 1958, came into force on 30 September 1962, Registration Number: 6465, vol. no: 450. Tam metin için ayrıca: <http://un.org/law/ilc/texts/treaties.htm>

²⁶ Lemkin Raphael, 5th Conference on the Unification of Penal Law in Madrid (14-20 October 1933), Special Report, also available at <http://www.preventgenocide.org/lemkin/madrid1933-english.htm>

g. Müstehcen yayın ticareti.”²⁷

Bu suç kataloguna Uluslararası Hukuk Enstitüsü’nün 1931 Cambridge toplantısı ile “*Denizaltı Kanal ve İletişim Kablolarına Saldırı*”; 1932 Hague Uluslararası Karşılaştırmalı Hukuk Kongresi’nde ise “*Bulaşıcı Hastalık Yayımak*” suçları da eklenmiştir.²⁸

Akademik konferanslar dışında Evrensel Yetki ilkesine dair pek çok milletlerarası anlaşma Birleşmiş Milletler’in öncülüğünde İkinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde ise evrensel yetki ilkesini sadece, kısaca “*Sahte Para Kalpazanlığı Sözleşmesi*”²⁹ ile “*Yasadışı Uyuşturucu Ticareti Sözleşmesi*”³⁰ olarak bilinen iki uluslararası konvansiyon içermektedir. Bu iki uluslararası Sözleşme’nin evrensel yetki maddeleri benzer hükümler içermekte ve aut dedere aut judicare formülünü bu iki suçu kapsayan dar bir çerçeveye oturtmaktadır. Sahte Para Kalpazanlığı Sözleşmesi’nin 9. maddesinde imzacı devletler;

“**M. 9:** Dış ülkede bu uluslararası sözleşmenin üçüncü maddesinde ki suçları işleyen yabancılar, eğer iç hukuk sistemleri yurt dışında işlenmiş suçların cezai takibatı prensibini genel bir ilke olarak tanıyan bir ülkede iseler, bu suçları aynen o ülkede işlenmişler gibi cezalandırılabilirler.

Takibatı başlatmak zorunluluğu suçlunun iadesinin talep edilmesine ve suçlunun iadesi kendisinden talep edilen ülkenin işlenen suçla ilgisiz bir nedenden zanlıyı iade edememesine bağlıdır”.³¹

Sözleşme’nin yukarıdaki maddesinde ki aut dedere aut judicare ilkesi iki hukuki gerekliliğin yerine getirilmesi şartına bağlanmış ve bu şekilde formülün kapsamı daraltılmıştır. Bu darlaştırıcı yan tümceler, takibatı yapı-

²⁷ Resolution on International Penal Law, adopted by the Conference for the Unification of Penal Law, Warsaw, 5 November 1927, (English Translation by Amnesty International), quoted from <http://web.amnesty.org/library/index/engior530042001?OpenDocument>

²⁸ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International And Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 37 (2003).

²⁹ International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency, Geneva, 20 Nisan 1929; 112 LNTS 371. Ayrıca tam metin için: <http://untreaty.un.org/English/treaty.asp> veya <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1982/8.html>

³⁰ Convention for the Suppression of the Illicit Traffic in Dangerous Drugs, Geneva, 26 Haziran 1936; 198 LNTS 299.

³¹ Madde 9, International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency, Geneva, 20 Nisan 1929; 112 LNTS 371. Ayrıca tam metin için: <http://untreaty.un.org/English/treaty.asp> veya <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1982/8.html>

cak devletin yerel hukuk sisteminde genel bir ülke dışı yargılama yetkisinin (extraterritoriality) bulunması ile başka bir ülke tarafından yapılan suçlunun iadesi (extradition) talebinin suçlunun nezaretinde bulunduğu devlet tarafından mevzu suçtan bağımsız bir nedenle reddedilmesidir. Suçlunun iadesini sözleşmeye taraf olmayan devletlerde dahil olmak üzere herhangi bir ülke talep edebilir. Ama böyle bir iade talebinin olmadığı durumlarda cezai kovuşturmayı başlatıp başlatmama yetkisi tamamen suçlunun nezaret altında bulunduğu ülkenin yetkisindedir.³²

İkinci Dünya Savaşı'nın sebebiyet verdiği büyük acılardan hemen sonra meydana gelen küresel ve bölgesel örgütlenmeler yeniden bu tip kötü olayları engellemek için evrensel ceza takibatı formüllerini içeren uluslararası sözleşme yapım süreçlerini tetiklemiş ve hızlandırmışlardır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında sadece yukarıda bahsedilen iki adet uluslararası sözleşme evrensel yetkiye sınırlı olarak atıfta bulunurken, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem iki düzineyi aşkın uluslararası anlaşma ile bir tür evrensel yetki kullanımına dayanan bir tür suç baskılama sistemi tesis etti. Uluslararası insancıl hukukunun dört kız kardeşi olarak nitelen-
dirilen “*Cenevre Konvansiyonları*”³³ ile bunlara ek iki protokol³⁴ ve “*Birleşmiş Milletler İşkence Konvansiyonu*”³⁵ bu sistemin önde gelen örneklerdir.

³² Reydamms, Luc, *Universal Jurisdiction-International And Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 45 (2003).

³³ Geneva Conventions for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field (Geneva Convention I, Geneva, signed in 12 August 1949; came into force 21 October 1050, 75 UNTS 970 (Geneva Convention I). Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea (Geneva Convention II), Geneva, signed in 12 August 1949, came into force 21 October 1050; 75 UNTS 971 (Geneva Convention II). Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (Geneva Convention III). Geneva, signed in 12 August 1949, came into force 21 October 1050, 75 UNTS 972 (Geneva Convention III). Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Geneva Convention IV), Geneva, signed in 12 August 1949; came into force 21 October 1050, 75 UNTS 973 (Geneva Convention IV).

³⁴ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) adopted at Geneva on 8 June 1977; came into force on 7 December 1978; 1125 UNTS 17512; and Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) adopted at Geneva on 8 June 1977, came into force on 7 December 1978; 1125 UNTS 17513. Ayrıca bu iki ek protokolün ekleri için: <http://un.org/law/ilc/texts/treaties.htm>

³⁵ UN Torture Convention (the Convention Against Torture & Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment), adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1984, New York, came into force on 26 June 1987, 1465 UNTS 24841. Ayrıca tam metin için: <http://un.org/law/ilc/texts/treaties.htm>

Dört Cenevre Konvansiyonu da evrensel yetki konusunda kelimesi kelimesine aynı maddelerini içermektedir. Cenevre I Konvansiyonu'nda m. 49; Cenevre II Konvansiyonu'nda m. 50; Cenevre III Konvansiyonu'nda m. 129 ve nihai olarak Geneva IV Konvansiyonu'nda m. 146 metin olarak aşağıdaki gibidir:

“M. 50: Sözleşmeci Yüksek Taraflar takip eden maddede tanımlanmış olan bu sözleşmenin ağır ihlallerini içeren fülleri işleyen, işlenmesi için emir veren kişilere etkin cezai yaptırımların uygulanmasını sağlamak için her türlü yasama faaliyetinin çıkarılmasını üstlenirler.

Sözleşmeci Yüksek Taraflar'ın her birisi bu ciddi ihlalleri işleyen ve işlenmesi için emir veren kişileri aramak yükümlülüğü altındadır ve bu kişileri milliyetleri ne olursa olsun kendi mahkemelerinin önüne getirebilir. Sözleşmeci Yüksek Taraf ayrıca eğer tercih ederse ilk nazarda haklı görülen bir davaya(prima facie case) sahip olan başka bir Sözleşmeci Yüksek Taraf'a bu kişileri yargılaması maksadıyla teslim edebilir.”³⁶

Ayrıca bu dört Sözleşme'deki evrensel yetki maddelerinin hemen takip eden sırasındaki maddede de “ağır ihlaller” kavramı tanımlanmıştır ve bu kavram dört konvansiyonda da metinsel olarak birbirinin aynısıdır. Sözleşmelerin ağır ihlalleri sırasıyla; kasten adam öldürme; işkence veya gayr-i insani muamele (biyolojik deneyler sonucunda olanlar da dahil olmak üzere); kasten büyük acıya sebebiyet vermek veya büyük tahribat; askeri ihtiyaçlardan kaynaklanmayan kanunsuz olarak ve zorbalıkla, veya vücut bütünlüğüne ve sağlığa zarar vererek mülkiyete el koymak ve harp hukukunun diğer ciddi ihlalleri olarak tanımlanmıştır.³⁷

Cassese' göre dört Cenevre Konvansiyonu'nun imzacı devletleri zanlıları yargılamak veya ilgili başka bir devlete teslim etmek zorundadırlar (aut dedere aut judicare).³⁸ Cassese ile aynı görüşü paylaşan Reydams, bu dört konvansiyondaki emredici dille yazılmış formülünün cezai kovuşturmayı başlatma yükümlülüğünün suçlunun iadesi talebinden önce ve ondan bağımsız olarak geldiği için aut dedere aut judicare olarak değil aut

³⁶ Madde 50, Geneva Convention II, Chapter VIII, Repression of Abuses and Infractions, United Nations Treaty Series. Ayrıca bu konvansiyonların tam metinleri için: <http://un.org/law/ilc/texts/treaties.htm>

³⁷ Madde 51, Geneva Convention II, Chapter VIII, Repression of Abuses and Infractions, United Nations Treaty Series. Ayrıca bu dört konvansiyonun tam metni için: <http://un.org/law/ilc/texts/treaties.htm>

³⁸ Cassese Antonio, International Criminal Law, Oxford University Press, 286 (2003). Cassese, eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Başkanlığı'nı yapmıştır ve halen Floransa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Hukuk Kürsü'sünde öğretim üyesidir.

judicare aut dedere olarak yorumlanması gerektiğini öne sürmektedir.³⁹ Sonuç olarak evrensel yetkinin bu formülasyonu 1960'ların ve 1970'lerin terörizmle ilgili ünlü konvansiyonlarına taşınmış; Birleşmiş Milletler İş-kence Konvansiyonu ve daha sonra imzalanan uluslararası sözleşmelerin önemli bir yönü haline gelmiştir.⁴⁰

ÇEŞİTLİ ULUSAL UYGULAMALARLA EVRENSEL YETKİ (YASAMA VE YARGI AÇISINDAN)

Makalenin başında evrensel yetki prensibinin bir düzineyi aşkın ülkede yasama ve yargı uygulamaları ile bir devlet pratiği haline geldiğini belirtmiş-tim. Belçika'dan, Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar birbirinden tamamen farklı olan hukuk sistemlerindeki uygulamaları ile evrensel yetki, özellikle son on senede dünyada uluslararası hukuk alanına damgasına vurmuş olan bir kavramdır. Evrensel Yetki'yi en çok kullanan ülkelerin başında gelen Bel-çika'nın bu konu hakkındaki yasal düzenlemelerine ve yargı uygulamalarına kısa bir bakışın bile ülkemizde hiçbir uygulaması olmamış olan bu kavramın zihinlerde daha iyi yerleşmesine yardımcı olacağına inanıyorum.

Evrensel Yetki konusunda birbirine muhalif gibi görünen iki uygulama-dan biri Orta Avrupa ülkesi Belçika iken diğeri Amerika Birleşik Devletle-ri'dir. Pan-Avrupa sürecinin motorlarından küçük bir coğrafi yüzölçümüne sahip on milyon nüfuslu Belçika son yirmi senedir Soykırım (Genocide), İnsanlığa Karşı Suçlar (Crimes Against Humanity) ve Savaş Suçları (War Crimes) faillerini yani "*hostes humani generis*"leri Rwanda'da dan İsrail'e yargı önüne getirmektedir.

ABD, SSCB'nin yıkılmasından sonra daha büyük bir siyasi, ekonomik ve askeri güç olmak için çabalayan Avrupa Birliği'ne rağmen halihazırda tek kutuplu dünyanın süper gücü ve liderliği postunda oturmanın keyfini sür-mektedir. 1948'de Soykırım Konvansiyonu'nun hazırlık komitesinin bir top-lantısında evrensel yetki prensibinin konvansiyona dahil edilme tekliflerine şiddetle muhalefet etmiş ve evrensel yetkiyi "*gelmiş geçmiş en tehlikeli ve kabul edilemez prensip olarak*" ilan etmiştir.⁴¹ Bu eleştirinin üzerinde kendi içerisinde çok tutarlı olarak yarım yüzyıl geçmişken, 1998 Haziran'ında Roma'da Ulus-

³⁹ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International And Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 56 (2003).

⁴⁰ Broomhall, Bruce, Symposium: Universal Jurisdiction: Myths, Realities, and Pros-pects: Towards the Development of an Effective System of Universal Jurisdiction for Crimes Under International Law, 35 New Eng. L. Rev. 399, 4 (2001).

⁴¹ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International and Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 51 (2003).

lararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Court - ICC) Tüzüğü'nün kabulüne, yüz yirmi taraf devlet içerisinde karşı oy şerhi koyan yedi devletten birisi oldu ve Tüzüğe çok aktif bir muhalefet yürüttü.⁴² 1998'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yönelik ABD muhalefeti ile bundan elli sene evvel ki Soykırım Konvansiyonu'na evrensellik prensibine karşı yapmış olduğu eleştirisi pratik olarak aynı temel korkudan kaynaklanmaktadır. Bu korku ise Amerikalı sivil ve askeri otoriteleri aleyhine açılacak uluslararası hukuk kaynaklı ceza davalarıdır. Ancak şaşırtıcı olarak Amerika Birleşik Devletleri son senelerde bu pozisyonunu terk ederek kendisini temel korkudan arındırarak bir takım olaylarda evrensel yetki prensibini uygulamaya başlamıştır.

EVRENSEL YETKİ VE MİLLİ UYGULAMALAR (YASAL-YARGISAL DURUM) VE İSRAİL

14 Mayıs 1948 yılında Filistin topraklarında bağımsız bir İsrail devletinin kurulduğu ilan edildi. Bu ilan ile 1922 yılından beri Milletler Topluluğu (League of Nations) kararı ile varolan manda yönetimi de sona erdi. Doğal olarak İngiliz etkisi İsrail'in hukuk sistemini uzunca bir müddet derinden etkiledi.

Ceza hukuku alanında İsrail'in temel düzenlemesi 1936'da İngiliz Manda Yasama Meclisi tarafından çıkartılmış bulunan Ceza Yasası Buyruğu'dur ve daha sonra İsrail devleti tarafından da aynen benimsenmiştir.⁴³ O tarihten bu yana ise ceza hukukunun uygulama alanı İsrail devleti tarafından sürekli olarak tedricen genişletilmiştir. 1980 yılında İsrail'li bir hukuk yorumcusu "*İsrail devleti, yer bakımından yetki prensibine (mülkilik-territoriality) sıkı sıkıya bağlı olan Anglo-Saxon kampını terk etmiştir*" diyerek İsrail'in yeni ceza yargılama anlayışına ışık tutmuştur.⁴⁴

EICHMANN DAVASI (ATTORNEY GENERAL OF ISRAEL v EICHMANN)

Uzunca bir dönem pek çok siyasi ve hukuki tartışmanın odağında olan İsrail Başsavcısı Eichmann' Karşı Davası, Evrensel Yetki'ye dayanan en eski ve en meşhur davadır.

⁴² US threats to the International Criminal Court, International Justice, Amnesty International Website, available at http://web.amnesty.org/pages/icc-US_threats-eng

⁴³ Criminal Code of Ordinance, British Mandatory Legislature, Israel, 1936.

⁴⁴ Reydams, Luc, *Universal Jurisdiction-International and Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 158 (2003).

II. Dünya Savaşı sırasında toplama kamplarında Yahudiler'in yok edilmesindeki önemli rolü olan üst düzey Nazi Subayı Adolf Eichmann, savaşı müteakiben hemen Arjantin'e kaçmış ve orada kendisine verilen yeni bir kimlik ile ortaya çıkmadan uzun yıllar hayat sürmüştür.⁴⁵ İsrail Gizli Servisi Mossad yerini ancak seneler sonra tespit edebildiği bu eski Nazi subayını umulmadık bir şekilde kaçırmış ve 1961 senesinde Kudüs Bölge Mahkemesi'nde "Savaş Suçları, İnsanlığa Karşı Suçlar, Almanya ve Alman işgal bölgelerinde Soykırımın sonuçlanan Eylemler" suçlamaları ile yargılayarak idama mahkum etmiştir.⁴⁶ Mahkeme gerekçesinde aşağıdaki hususu belirtmiştir.

*"Ş 30. İsrail devletinin suçluyu yargılama hakkı, görüşümüze göre iki ana kaynaktan çıkmaktadır: Bu tipten bütün suçları cezai kovuşturma, yargılama ve cezalandırma hakkını milletler ailesi içinde her devlete veren bütün insanlığa ait olan evrensel bir kaynak ve varlığına saldırılan mağdur millete veren özel veya milli bir kaynak."*⁴⁷

İsrail Yüksek Mahkemesi temyiz safhasında Kudüs Bölge Mahkemesi'nin kararındaki gibi uzun sayfalar boyunca evrensel yetkiyi değişik doktrinsel yaklaşımlarla, Grotius'a ve ius gentium'a yaptığı atıflarla aşağıdaki paragraftaki gibi yorumlayarak alt derece mahkemesince verilen idam kararını onamıştır.

*"12(b). [...] kavram geniş manasında kullanıldığında insanlığa karşı suçların uluslararası karakteri, bu davada bütün şüphelerden uzak biçimde ortaya çıkmıştır; emsalsiz zararlı ve öldürücü etkisi ile günümüzde tartışmaya dahi gerek yoktur ve evrensel yetkinin burada uygulanması için mahkememizde tam bir kanaat oluşmuştur."*⁴⁸

⁴⁵ Attorney General of Israel v Eichmann, District Court of Jerusalem, 12 December 1961, 36 Int'l L Reports 5. Ayrıca tüm duruşma tutanakları için: <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Sessions/>

⁴⁶ Universal Jurisdiction, The Duty of States to Enact and Enforce Legislation(2001), Chapter II, the Evolution of the Practice Of Universal Jurisdiction, Amnesty International Reports, AI INDEX: IOR 53/004/2001, <http://news.amnesty.org/library/Index/ENGIOR530042001?open&of=ENG-2AF>

⁴⁷ Attorney General of Israel v Eichmann, District Court of Jerusalem, 12 December 1961, 36 Int'l L Reports 5; para 30. Ayrıca bütün duruşma tutanakları için: <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Judgment/Judgment-006.html>

⁴⁸ Supreme Court Of Israel, Criminal Appeal 336/61; 29 May 1962, Appeal Session 7, paragraph 12(b). Ayrıca tüm tutanaklar için <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Appeal/Appeal-Session-07-04.html>

"12(f). Bu konu hakkındaki düşüncelerimizi aşağıdaki gibi toparlıyoruz: Temyiz edene atfedilen bütün suçlar uluslararası karaktere sahip oldukları kadar şeytani ve cinai etkileri nedeniyle uluslararası toplumun istikrarını en derin temellerine kadar sarsacak içeriktedirler. İsrail devleti, bu yüzden evrensel yetki ilkesine uygun olarak; uluslararası hukukun koruyucusu ve uygulanmasının vasıtası olarak temyiz edeni yargılama hakkına sahiptir. Davanın bu niteliğinin olması nedeniyle, İsrail devletinin suçların işlenme zamanda varolmaması önemsizdir."⁴⁹

İsrail Yüksek Mahkemesi'nin kararında İsrail devletini Evrensel Yetki bağlamında "Uluslararası hukukun koruyucusu" olarak ilan etmesi evrensellik ilkesinin bir yüksek mahkeme tarafından kabul edildiği ilk karardır.

Eichmann Davası'nın ilginç noktalarından bir tanesi ne Batı, ne de Doğu Almanya'nın davaya müdahil olmaması ve diplomatik alanda bu davayla ilgili bu iki ülkeden de en ufak bir protestonun gelmemesidir.⁵⁰ Bu konudaki bilinen tek protesto, Arjantin tarafından yapılmıştır. Ayrıca Adolf Eichmann'ın topraklarından İsrail Gizli Servisi Mossad tarafından kaçırılması ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne Arjantin'in başvuru yapması üzerine, Güvenlik Konseyi kaçırma olayını kınamış ve İsrail'den Arjantin'e uygun tazminde bulunmasını talep etmiştir.⁵¹

BELÇİKA

Daha evvelki bölümlerde bahsettiğim gibi, evrensel yetki Belçika Hukuk Sistemi'nde en geniş uygulama sahasını bulmaktadır. Belçika Mahkemeleri savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım gibi Belçika vatandaşı olmayan vatandaşların Belçika dışında yine Belçika vatandaşı olmayan şahıslara karşı, sanığın Belçika topraklarında varlığını bile gerektirmeden 1993 Uluslararası İnsancıl Hukukun Ağır İhlallerinin Cezalandırılması Yasası gereğince ince uzunca bir süre evrensel yetki yargılamaları yapmıştır.⁵² Bu Yasa'ya ek olarak İnsan Kaçakçılığının ve Çocuk Pornografisi'nin Bastırılması Yasası ile Ceza Usul Kanunu'nun başlangıç bölümü Belçika Yargısı'na çocuk fahişeliği, çocuk pornosu, insan kaçakçılığı gibi sayılı çeşitli fiillere karşı suçun işlendiği yer, failin ve mağdurun milliyetleri gibi öğeler

⁴⁹ Supreme Court Of Israel, Criminal Appeal 336/61; Appeal Session 7, paragraph 12(f). Ayrıca tüm tutanaklar için <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Appeal/Appeal-Session-07-05.html>

⁵⁰ Supreme Court Of Israel, Criminal Appeal 336/61; 29 May 1962, Appeal Session 7, paragraph 12(d). Ayrıca tüm tutanaklar için <http://www.nizkor.org/hweb/people/e/eichmann-adolf/transcripts/Appeal/Appeal-Session-07-05.html>

⁵¹ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International and Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 161 (2003).

hiç dikkate alınmadan yargılama yapma yetkisi vermektedir. Bu suçlardan bazıları, mesela çocuk pornosu ve insan kaçakçılığı gibi suçlar temellerini uluslararası sözleşmelerde bulurken; küçüklere tecavüz ve sarkıntılık gibi suçlar temellerini yukarıda saydığımız Belçika kanunlarında bulmaktadır (özellikle Ceza Usul Kanunu'nun 10. maddesi).⁵³

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUKUN AĞIR İHLALLERİNİN CEZALANDIRILMASI YASASI (1993)

1993 yılında Belçika Uluslararası İnsancıl Hukukun Ağır İhlallerinin Cezalandırılması Yasası'nı Cenevre Sözleşmeleri ve bunlara ek iki protokolü yerine getirmek için kanunlaştırdı. Bu yasa ile Belçika savcılarına uluslararası toplum adına Cenevre Sözleşmeleri'ni ve iki Ek-Protokol'ün ihlallerini kovuşturma hakkı verildi. İhlallerin meydana geldiği ülkelerin yerel savcılar veya soruşturma hakimleri tarafından failer hakkında cezai soruşturma başlatılmadığı veya cezai soruşturması konusunda hareketsiz kaldıkları durumlarda, Belçika Yargı Sistemi, bu yasa ile kasten adam öldürme, biyolojik deneyler dahil olmak üzere işkence veya gayri insani muamele, mülkiyete büyük ölçekli zarar vermek gibi konularda evrensel yetkiye sahip oldu.⁵⁴

Eski Sömürgesi Rwanda'da Hutu ve Tutsi Kabile'leri arasındaki iki milyona yakın insanın ölümü ile sonuçlanan soykırımın meydana getirdiği şokun sonucu olarak, 1999 yılında, zamanın Belçika Hükümeti tarafından Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar kavramları da suç listesine eklenerek yasanın kapsamı genişletildi. Suç listesinin genişletilmesinden başka 1999'da Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar işleyen failerin muhakemesine dair çok önemli iki muhakeme şeklini de yasaya soktu. Bu muhakeme yeniliklerinin ilki failerin in absentia olarak yargılanabilmesidir. İkinci büyük yenilik ise, devlet görevlisi olduğundan dolayı çeşitli dokunulmazlık zırhlarına sahip olan failerin bu dokunulmazlıklarının Belçika mahkemelerince bir yargılama engeli olarak tanınmamasıdır.⁵⁵ İkiside Belçikalı uluslararası hukukçular olan Smis and Van der Borgh'ta ise sanığın gaipliğinde yargılama

⁵² Lemaitre, Roemer, Belgium Rules the World: Universal Jurisdiction over Human Rights Atrocities, <http://www.law.kuleuven.ac.be/jura/37n2/lemaitre.htm>

⁵³ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International and Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 102-104 (2003).

⁵⁴ Hans, Monica, *Providing for Uniformity in the Exercise of Universal Jurisdiction: Can Either the Princeton Principles on Universal Jurisdiction or an International Criminal Court Accomplish this Goal?*, 15 Transnat'l Law. 357, 5 (2002).

⁵⁵ Smis, Stefaan - Van der, Borgh't, Kim, *Belgian Law concerning The Punishment of Grave Breaches of International Humanitarian Law: A Contested Law with Uncontested Ob-*

yapmak olarak da tanımlayabileceğimiz in absentia'yı bu Yasa merceğinden şu şekilde açıklamaktadırlar:

*"Belçika mahkemelerinin bu tip suçları yargılaması suç mahallinden, failin Belçika topraklarında varolmasından, failin veya mağdurun milliyetinden ve suçun işlenme zamanından bağımsız olarak yargılama yetkisine sahip olmasıdır. Böyle bir hakkı arayabilmek için kişinin ne Belçika vatandaşı olması ne de Belçika'da ikamet etmesi koşulları gerekli değildir."*⁵⁶

Evrensel Yetki uygulamasında devlet ve hükümet başkanlarının dokunulmazlık zırhlarının yani cezai bağımsızlıkların yargılamayı engel olması durumunun kaldırılması suçun işlenme tarihinde ve halen failin görevdeki devlet yetkilisi olması durumunu da kapsamaktadır.⁵⁷

KAMU SAVCISI HİGANİRO'YA KARŞI-BUTARE DÖRTLÜSÜ DAVASI (PUBLIC PROSECUTOR v HIGANIRO ET AL - THE BUTARE FOUR CASE)

Kamu Savcısı Higaniro'ya karşı veya kamuoyunda bilinen adıyla Butare Dörtlüsü Davası, Belçika'nın ilk evrensel yetki uygulamasıdır. 1892'de daha devlet statüsü kazanmamışken ilk kez Almanya tarafından sömürgeleştirilen, I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilgisi ile Belçika tarafından kolonileştirilen Rwanda'nın iki büyük kabilesi olan Hutu ve Tutsi'nin nesnel bir biyolojik veya kültürel farklılığa dayanmayan ama sadece Rwanda toplumundaki iki değişik sosyoekonomik pozisyonu simgeleyen toplumsal kategorilerin bir yüzyıla yakındır süren çatışması, 6 Nisan 1994 tarihinde Başkan Juvenal Habyarimana'nın uçağının Kigali semalarında şeytani bir bombalama neticesinde düşürülmesi ile bir milyona yakın kişinin ölümü ile neticelenen iç savaşı tetiklenmişti.⁵⁸

jectives, The American Society Of International Law, ASIL Insights, July 2003. Bu makale için; http://www.asil.org/insights/insigh112.htm#_edn2

⁵⁶ Smis, Stefaan - Van der, Borgh, Kim, *Belgian Law concerning The Punishment of Grave Breaches of International Humanitarian Law: A Contested Law with Uncontested Objectives*, The American Society Of International Law, ASIL Insights, July 2003. Bu makale için; http://www.asil.org/insights/insigh112.htm#_edn2

⁵⁷ Smis, Stefaan - Van der, Borgh, Kim, *Belgian Law concerning The Punishment of Grave Breaches of International Humanitarian Law: A Contested Law with Uncontested Objectives*, The American Society Of International Law, ASIL Insights, July 2003. Bu makale için; http://www.asil.org/insights/insigh112.htm#_edn2

⁵⁸ Percival, Valeri - Dixon, Thomas Homer, *Environmental Scarcity and Violent Conflict: Case of Rwanda*, University of Toronto 1995, <http://www.library.utoronto.ca/pcs/eps/rwanda/rwanda1.htm>

Neticesinde bir milyona varacak kadar büyük sayıda ölüme sebebiyet veren iç savaş, bir soykırım suçuna sebebiyet vermiştir (bir bütün veya parça olarak millî/etnik/ırksal veya dini grubun yok edilmesi gerçekleştirilmiştir).

Belçika her ne kadar artık Rwanda'nın sömürge efendisi olmasa da Rwanda İç Savaşı'na yol açan olaylara ve şüphelilerle bağlantısı olduğu kadar; iki düzineye yakın Belçikalı'nın da iç savaş esnasında sadece ait oldukları milliyetlerinden dolayı öldürülmüş olması; ayrıca soykırım fiilinin ve bu Belçikalı vatandaşlarının öldürüldüğü olaylarda provokasyonculardan birinin de bir Belçikalı olması bu davayı tam anlamıyla saf bir evrensel yargı uygulaması olmaktan çıkarmıştır.⁵⁹

Bu davanın özüne ilişkin iki diğer önemli hukuki nokta daha vardır. Bu hukuki noktalardan ilki, Rwanda'da soykırım suçu işlendiği zaman, soykırım Belçika kanunlarının altında suç olarak tanınmamaktaydı ve bundan dolayı sanıklara Soykırım suçundan dava açılmamıştır.⁶⁰ İkinci si ise, 1999 değişikliklerine kadar ülke sınırları dışında işlenen İnsanlığa Karşı Suçları yargılayabilecek uygulanabilir ulusal hukuki temellerin var olmamasıdır.⁶¹

1994'de Rwanda'lı Zaire'li ve Belçika'lı mağdur kişiler tarafından Belçika resmi makamlarına 1993 Belçika Uluslararası İnsancıl Hukukun Ağır İhlallerinin Cezalandırılması Yasası'nın uygulanması için talepte bulunulmuştur.⁶² Bu talebin üzerine bir sorgu hakimi konuyu araştırması ve davayı geliştirmesi için atanmıştır. Belçika'da başlayan bu hukuki gelişmeler yani Rwanda soykırımı üzerine başlayan bu soruşturma, 1995 Mart'ında Rwanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTR)'nin kurulmasını sağlamıştır.⁶³

Rwanda'daki kitlesel soykırımların bir iç harp neticesi olması yani uluslararası karakterde olmaması, uluslar arası çatışma hukukunu düzenleyen Cenevre Sözleşmeleri'nin bu davaya uygulanabilmesini zorlaştırmıştır.

⁵⁹ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International And Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 109 (2003).

⁶⁰ Keller, Linda, *Belgian Jury to Decide Case Concerning Rwandan Genocide*, American Society of International Law, ASIL Insight, <http://www.asil.org/insights/insigh72.htm>

⁶¹ Keller, Linda, *Belgian Jury to Decide Case Concerning Rwandan Genocide*, American Society of International Law, ASIL Insight, <http://www.asil.org/insights/insigh72.htm>

⁶² Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International And Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 112(2003)

⁶³ Lemaitre, Roemer, *Belgium Rules The World- Universal Jurisdiction over Human Rights Atrocities*, available at <http://www.law.kuleuven.ac.be/jura/37n2/lemaitre.htm>

Şöyle ki; sadece dört Cenevre Sözleşmesi'nde de ortak olan üçüncü madde, iç silahlı çatışmalara yönelik bir hüküm içermektedir ve iki ek protokol sözleşmelerin üçüncü maddesinin uygulamasını ulusal özgürlükten savaslarından kaynaklanan çatışmalara (Protokol I) ve diğer iç çatışmalara (Protokol II) genişletmiştir.⁶⁴

Cenevre Sözleşmeleri'nin ve Protokolleri'nin 3. maddesi;

“Sözleşmeci Yüksek Taraflar’dan birisinin bölgesinde uluslararası karakterde olmayan silahlı çatışma meydana gelmesi durumunda asgari olarak aşağıdaki hükümleri uygulamakla mükelleftir:

*(1)(a) Hayata veya kişiye şiddet, özellikle her türlü cinayet, uzun tatili, zalimane muamele ve işkence.”*⁶⁵

Butare Dörtlüsü Davası ile ilgili olarak bahsedebileceğimiz son konu ise 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin zorunlu aut dedere aut judicare sistemini ortak üçüncü maddeyi ve Ek Protokol II'yi kapsamaması dolayısıyla Belçika'nın Rwanda katliamı sanıklarını yargılamak için hiçbir zorunluluğu bulunmamaktaydı.⁶⁶

Sonuç olarak dava, Soykırım veya İnsanlığa Karşı Suçlar kavramına dayanmadan yapıldı ve Belçika Mahkemesi ayrı ayrı on iki seneden yirmi seneye kadar değişen cezalarla dört sanık için mahkumiyet hükmü vermiştir.⁶⁷

⁶⁴ Keller, Linda, *Belgian Jury to Decide Case Concerning Rwandan Genocide*, American Society of International Law, ASIL Insight, available at <http://www.asil.org/insights/insigh72.htm>

⁶⁵ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), Kabuk Tarihi 8 Haziran 1977 (Cenevre); Yürürlük Tarihi 7 Aralık 1978; 1125 UNTS 17513. The full text is available at <http://un.org/law/ilc/texts/treaties.htm>

⁶⁶ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International and Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 111 (2003).

⁶⁷ UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, RWANDA: Genocide Convicts Sentenced by Brussels Court, 11 June 2001, available at <http://www.irinnews.org/>

**11 NİSAN 2000 TARİHLİ YAKALAMA MÜZEKKERESİ
İLE İLGİLİ DAVAKONGO DEMOKRATİK CUMHURİYETİ
BELÇİKA KRALLIĞI'NA KARŞI
(THE CASE CONCERNING THE ARREST WARRANT OF
11 APRIL 2000-DEMOCRATIC REPUBLIC OF CONGO
V. BELGIUM)**

"11 Nisan 2000 tarihli Yakalama Müzekkeresi-Kongo Demokratik Cumhuriyeti Belçika'ya Karşı", Belçika'nın Nisan 2000 tarihinde Kongo Dışişleri Bakanı Abdulaye Yerodia Ndombasi hakkında çıkarttığı tevkif müzekkeresinin Kongo tarafından Uluslararası Adalet Divanı (ICJ) önüne getirilmesi ile ilgili bir davadır.

Belçika'nın uluslararası insancıl hukuku ihlal ettiği iddiasıyla halen görevde olan Dışişleri Bakanı Ndombasi hakkında tevkif müzekkeresi çıkartması üzerine, Demokratik Kongo Cumhuriyeti:

"Belçika devletinin kendisine atfettiği evrensel yetki ... bir devletin başka bir devletin alanında otoritesini kullanmayacağı ve Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nın m. 2Ş1'e konularak bütün üyeleri için geçerli olan Devletlerin Eşit Egemenliği ilkesini ihlal eder." iddiasında bulunmuştur.⁶⁸

Davanın başlangıç safhasında Evrensel Yetki ilkesinin uluslararası hukuk altında ki hukukiliğini sorgulamak isteyen Kongo, daha sonra talebini daraltarak yakalama müzekkeresi çıkartılması esnasında görevde olan fakat dava esnasında görevde olmayan bir dışişleri bakanının cezai bağımsızlığının olup olmadığına çevirmiştir.⁶⁹ Neticeten bu talebi inceleyen Uluslararası Adalet Divanı Ndombasi'nin görevini icra ederken tam bir cezai bağımsızlığa sahip olduğunu ve vazifesini yapma performansını etkileyecek başka bir devletin yetki kullanıma karşı korunması gerektiğine karar vermiştir.⁷⁰ Bu kararı takiben Belçika Ndombasi aleyhine çıkartmış olduğu tevkif müzekkeresini kaldırmış ve davanın temyiz aşamasında mahkeme evrensel yetki

⁶⁸ Summers, Mark A., The International Court of Justice's Decision On Congo v. Belgium : How has it Affected the Development of a Principle of Universal Jurisdiction that Would Obligate All States to Prosecute War Criminals, 21 B U Int'l. L. J. 63, 3 (2003).

⁶⁹ Bekker, Pieter. H. F., *Prorogated and Universal Jurisdiction in the International Court: The Congo v. France*, April 2003, available at <http://www.asil.org/insights/insigh103.htm>

⁷⁰ Steiner, Henry J., *Three Cheers for Universal Jurisdiction – or is It Only Two?*, 5 Theoretical Inq. L. 199, 11(2004); also the Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000-Democratic Republic of Congo v. Belgium, 2002 International Court of Justice, General List Nr:121, (Feb.12), reprinted in 41 Int'l Leg. Mat. 536 (2002).

kullanımını yabancı sanığın Belçika’da gönüllü olarak bulunması şartına bağlamıştır.⁷¹

ABBAS HIJAZİ SHARON’A KARŞI ABBAS HIJAZI et al. v SHARON et al.

Beyrut’taki Şabra ve Şatilla katliamından kurtulan Bayan Samiha Abba Hijazi ile diğer yirmi iki Filistinli ve Lübnanlı mağdur 18 Haziran 2001’de İsrail Başbakanı Ariel Sharon ve General Amos Yaron’un uluslararası insancıl hukuku ağır ihlallerinden dolayı Belçika’da bir şikayet dilekçesi verdiler.⁷² İsrail ordusu 1982’de Lübnan’ı işgal etti ve bu işgal sırasında 16-18 Eylül 1982’de Batı Beyrut’ta İsrail’in eski Savunma Bakanı olan General Ariel Sharon komutası altındaki sığınma kamplarında kitlesel ölümler, tecavüzler ve sivillerin kaybolması olayları meydana geldi.⁷³ İsrail Parlamentosu Knesset, bu olayları araştırması için Kahan Komisyonu adı altında bir soruşturma komitesi kurdu ve bu komisyon Ariel Sharon’un bu katliamlardan kişisel olarak sorumlu olduğuna karar verdi.⁷⁴ Buna ek olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu büyük bir çoğunluk ile aldığı 37/123D sayılı kararı ile Şabra ve Şatilla sığınma kamplarındaki katliamları kınadı ve 16 Eylül 1982’de meydana gelen bu canice olayların bir soykırım suçu oluşturduğuna da bu karar da yer verdi.⁷⁵

Hijazi ve diğer şikayetçilerin Belçika’lı avukatı olan Luc Walley, ilk kez “Kuzeyli” bir ülkenin liderinin evrensel yetki ile Belçika mahkemelerinde sanık sandalyesine oturtulduğu Sharon davasından dolayı, Belçika’daki Yahudi toplulukları, İsrail ve hatta Amerika Birleşik Devletleri’nden Belçika’ya çok büyük siyasi baskılar geldiğini belirtmiştir.⁷⁶

⁷¹ Reydams, Luc, *Universal Jurisdiction-International And Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 116 (2003).

⁷² Complaint against Sharon and Others(English), Sharon Case (Belgium), p. 1-4, Universal Jurisdiction Information Network, available at <http://www.universaljurisdiction.info/index/101407>

⁷³ Complaint against Sharon and Others(English), Sharon Case (Belgium), p. 4-6, Universal Jurisdiction Information Network, available at <http://www.universaljurisdiction.info/index/101407>

⁷⁴ Complaint against Sharon and Others(English), Sharon Case (Belgium), p. 4-6, Universal Jurisdiction Information Network, available at <http://www.universaljurisdiction.info/index/101407>

⁷⁵ Complaint against Sharon and Others (English), Sharon Case (Belgium), p. 4-6, Universal Jurisdiction Information Network, available at <http://www.universaljurisdiction.info/index/101407>

⁷⁶ Walley, Luc, *The Sabra & Shatila Massacre and Belgian Universal Jurisdiction*, p. 7, available at http://www.ssrg.org/programs/gsc/publications/ICA_memos/Panel3.Walley.doc

İlk Derece Mahkemesi ve Temyiz Mahkemesi, Sharon Davası'nda Ndombasi Davası ile paralel olarak sanığın Belçika'da varlığının evrensel yetki uygulaması için bir yeterli şart olması gerektirdiğine hükmetti ve in absentia yargılamayı uluslararası hukuka ve "Devletlerin Egemen Eşitliği" ilkesine aykırı buldu.⁷⁷

BELÇİKA EVRENSEL YETKİ İLKESİNDEN VAZ MI GEÇİYOR?

Evrensel Yetki Yasa'sı olarak da adlandırılabileceğimiz Uluslararası İnsancıl Hukukun Ağır İhlallerinin Cezalandırılması Yasası (1993), Belçika Parlamentosu tarafından 2003 yılında yapılan bir değişiklikle evrensellik ilkesini sınırladı. Belçika'nın bu değişikliği yapmasını sağlayan süreç Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri'nin bu ülke üzerindeki baskısıyla başladı. ABD Dışişleri Bakanı Donald H., Rumsted, Haziran 2003'de Belçika'yı eğer bu evrensel yetki yasasını yürürlükten kaldırmazlarsa NATO karargahının Belçika'dan Polonya'ya nakledileceğini söylemesi üzerine çok büyük sayıda kişinin işsiz kalma ihtimali üzerine, Belçika hükümeti Yasa'yı değiştirme kararını verdi.⁷⁸ Bu değişiklikle artık Belçika mahkemeleri uluslararası suçlar üzerinde evrensel yetki kullanımını sadece failin Belçikalı olması, mağdurun Belçikalı olması veya suçun işlendiği tarihte en az üç senedir Belçika'da yaşıyor olması, bir uluslararası antlaşmanın gerekliliği olarak Belçika'nın yargılama yapması şartlarının gerçekleşmesine bağlı duruma getirildi.⁷⁹

TÜRKİYE

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girecek Yeni Türk Ceza Kanunu 765 sayılı Ceza Kanunu'nda var olmayan bir değişiklikle Evrensel Yetki ilkesine yer vermiştir.⁸⁰ Diğer suçlar başlığı altında 13. maddede düzenlenen evrensel yetki ilkesi "Soykırım", "Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti", "İşkence", "Çevrenin Kasten Kirletilmesi", "Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti", "Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Kolaylaş-

⁷⁷ Reydam, Luc, *Universal Jurisdiction-International and Municipal Perspectives*, Oxford Monographs in International Law, 117 (2003).

⁷⁸ Laurie King Irani, On Learning Lessons. Belgium's Universal Jurisdiction Law Under Threat; available at <http://www.globalpolicy.org/intljustice/universal/2003/0626gut.htm>

⁷⁹ Belgium: Universal Jurisdiction Law Repealed, Human Rights News, 1 August 2003, <http://www.hrw.org/press/2003/08/belgium080103.htm#ngos>

⁸⁰ Kanun no: 5237, kabul tarihi: 26 Eylül 2004, yayımlandığı *Resmî Gazete*: 12.10.2004, S. 25611. Ayrıca <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

tırma" suçlarının hangi ülkede işlenmiş olurlarsa olsunlar, failin Türkiye Cumhuriyeti devleti veya yabancı bir devlet vatandaşı olup olmadığına bakılmaksızın Türk kanunlarına göre muhakeme edileceğini hüküm altına almıştır.⁸¹

Maddenin gerekçesinde aut dedere aut judicare/aut punire kuralı ve Türkiye'nin taraf olduğu evrensel yetki ilkesini içeren 1963 Uçaklara Karşı İşlenen Suçlara veya Diğer Fiillere İlişkin Tokyo Sözleşmesi, Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi vs. gibi çeşitli uluslararası sözleşmeler zikredilerek yukarıda zikredilen suçların faillerinin Türk vatandaşı veya yabancı olmasına bakılmaksızın Türkiye'de Türk kanunlarına göre yargılama yapılacağını düzenlemiştir.

Örnekle açıklamak gerekirse bu madde Türkiye'ye Türk vatandaşı olmayan kişiler tarafından Nijerya'da işlenecek bir soykırım suçunu veya dünyanın herhangi bir bölgesinde işlenecek bir insan ticareti suçunu yargılama ve cezalandırma yetkisine sahip olacaktır.

SONUÇ

Evrensel Yetki, 191 Birleşmiş Milletler üyesi devletten halihazırda sadece on beşinin yasama düzenlemeleri ve yargısal uygulamaları ile pratikte oldukça seyrek kullanılan bir yetkidir. Dolayısıyla evrensel yetki henüz anlamına uygun evrensel nitelik kazanarak uluslararası uygulama alanı kazanmamıştır. Yeni Ceza Kanunu'nun 1 Haziran 2005 tarihinden sonra yürürlüğe girmesi ile de, ülkemizde soykırım, insanlığa karşı suçlar, işkence vs. gibi suçlara karşı evrensel yetki ilkesini uygulayabilme yolları açılmıştır.

Makalenin ağırlık noktasını oluşturan Belçika'daki çeşitli evrensel yetki davaları, bu yetki uygulamalarının en azından uluslar arası siyasi arena- da sebebiyet verebileceği çeşitli sonuçlara dikkat çektim. Amerika Birleşik Devletleri eski Başkanı George Bush ve General Tommy Franks aleyhine ceza davalarının açılması için yapılan hazırlıklara karşı, ABD'den Belçika'ya yapılan NATO karargahının Belçika'nın başkenti Brüksel'den, Polonya'nın başkenti Varşova'ya taşınması tehdidi veya Sharon'a açılan dava üzerine Belçika'daki Yahudi cemaati tarafından Antwerp Elmas Borsasının bu ülkeden başka bir ülkeye nakledileceği gibi örnekler, evrensel yetki ilkesinin uygulamasında siyasi ve ekonomik sorunlar çıkabileceğini göstermektedir.

⁸¹ Madde. 13, Kanun no: 5237, kabul tarihi: 26 Eylül 2004, yayımlandığı *Resmi Gazete*: 12.10.2004, S. 25611. Ayrıca <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

Bu örnekler, elbetteki yargılamaya konu olan suç tipleri ve sanıklar açısından bakıldığında dünyanın en büyük siyasi, ekonomik ve askeri gücüne sahip ülkelerine karşı uygulanmasından ortaya çıkmış sonuçlardır. Yoksa daha Evrensel Yetki ilkesi hakkında makalemin başında yer verdiğim alaycı yaklaşımı merceğinden bakıldığında Henry Kissenger'in yapmış olduğu bir Paris seyahati esnasında Şili hükümet darbesinde oynadığı rolü ve bazı Fransız vatandaşlarının bu darbe esnasında öldürülmesi ile ilgili sorulara cevap vermesi için bir mahkeme celbinin kendisine verileceği istihbaratının Amerikan Büyükelçiliği tarafından kendisine bildirilmesi ile alelacele Fransa'yı terk etmek zorunda kalması da oldukça manidardır.⁸²

Yapılan siyasi baskılar, evrensel yetki ilkesini seyrek uygulaması ile pratik bir alandan çıkarıp daha teorik bir alan içerisine sınırlandırırsa da bu ilkenin uygulamasında ki en önemli iki eksiklik devletlerin birbirleriyle karşılıklı hukuki destek konusunda zafiyetlerinin bulunması ve değişik ülke uygulamalarının birbirlerinden farklı özellik göstermesidir. Ulusal ve olağan mahkemeler tarafından uyumlaştırılmış bir evrensel yetki uygulamasının uluslararası ceza hukukunun asil hedeflerini gerçekleştirmekte yani bütün insanlık ailesini yaralayan utanç verici suçlarla savaşta işlenen insanlığa karşı fiillerde oldukça faydalı olacağı şüphesizdir. Fakat bu konuda devletlerin özellikle adil yargılama hakkı, yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı gibi genel ilkelerle uyumlu olarak bu yargılamayı yapabilecek siyasi istek sahibi olmaları, bu ilkenin etkin işleyebilmesi için, bir *"olmazsa olmaz"* koşuludur. Bu koşulu sağlayacak uluslararası fikir birliği ve uygulama azminin yerleşmesi için gayretlerin sürdürülmesi gerektiği inancını taşımaktayız.

Ancak küçük bir kısmına yer verdiğim evrensel yetki uygulamaları bile, devlet aygıtını her şeyin üzerinde gören antik Egemenlik Nazariyesi'nin 21. yy'da artık mutlak uygulamasının sürdürülemeyeceği gerçeğini göstermesi bakımında dikkate değer bulmalıyız. Diplomatik bağışıklıklara sahip devlet başkanlarının, başbakanların, bakanların, asker ve sivil bürokratların vs. uluslararası konjonktürde bir dönem evrensel yetki ilkesi ile sanık sandalyesine oturtulabilmeleri bile uluslararası hukukun açıldığı yeni ufuklar açısından heyecan vericidir.

Henüz emeklemekte olan bu yeni uluslararası ceza hukuku argümanlarına dünyanın en köklü medeniyetlerinden birinden çıkan hukukçularımızın katacağı oldukça çok şey olduğunu düşünüyorum.

⁸² Rohter, Larry, For Chilian Cop, Kissinger is Numbered Among the Hunted , New York Times, March 28 2002, <http://nucnews.net/nucnews/2002nn/0203nn/020328nn.htm#330>

Fakat bu uygulamaları yapabilmek ve tekrar uluslararası toplumun prestijli aktörlerinden biri olabilmek için ülkemizin ayağının yere sağlam basması gerektiği aşîkardır. Dünya piyasaları ile bütünleşmiş, tam işleyen sağlam bir serbest piyasa ekonomisine sahip, insan haklarına saygılı, demokratik kurumlarının oturmuş olduğu bir Türkiye özel konumu ile küresel huzurun sağlanmasında başat rollerden birine soyunmuş olan çok önemli bir ülke olduğunu göstermek zorunda olduğu, inancını taşımaktayız.

Sonuç olarak evrensel yetki ve uluslararası suçlarla ilgili maddelerin yeni Türk Ceza Kanunu'nda modifiye edilmiş olmasının çağdaş dünya ile bütünleşmek isteyen ve dış dünyada insan haklarına saygılı bir Türkiye profili için olumlu bir adım olduğu kanaatindeyiz. Her ne kadar yeni ceza kanunu aceleye getirilmiş bir kanun olsa da uluslararası ceza hukukunun evrensel hükümlerini içermesinin sevindirici bir gelişme olduğu muhakkaktır. Bu yeniliklerin başta hukukçularımız ve insanımızın dünya ile bütünleşmesini daha çok sağlayacağı ve hakkımız olan çağdaş uygarlık seviyesine ulaşacağımız konusundaki inancımı vurgulamak istiyorum.